

חן מקום על יושביו

למה יצאנו לדרך?

מקום מגורים הוא הרבה מעבר לסביבה פיזית, המספקת הגנה מכוחות הטבע, סכנות ועוד. מערכת הקשרים בין האדם לבין המקום בו הוא חי מורכבת מצרכים פיזיים, רגשיים וחברתיים. מערכת זו מביאה לחיבור רגשי מיוחד שנוצר בין אדם למקום בו הוא גדל ובו הוא חי, חיבור הקיים באופן טבעי לכול אדם בלי קשר לאופי או המעמד הגאו חברתי של המקום.

תחושות ההזדהות, השייכות והאהבה של אנשים למקום בו הם חיים אינו תלוי במעמדו הגאו-חברתי של המקום, אבל לעתים קרובות ניתן למצוא פער בין היחס החברתי כלפי אנשים החיים במקום בעל מעמד גאו-חברתי נמוך וחשים חיבור למקום לבין היחס החברתי להזדהות של אנשים החיים במקום בעל מעמד גאו-חברתי גבוה. הפער ביחס לתחושת השייכות בשל מעמדו הגאו-חברתי של המקום מוביל לקושי של אותם אנשים להסביר את סיבות אהבתם למקום ואף להפנמת התפיסה החיצונית השלילית.

הקשר והחיבור הטבעי שיש לאדם עם מקום מגוריו הוא חיבור שמעניק תחושת שייכות, גאווה וכוח לפעול לטובת המקום ויושביו. זיהוי רגשות ההזדהות, החיבה וחיזוק הכוחות המקומיים המהווים את התשתית לרגשות אלה, במקביל לזיהוי תהליכים חברתיים המקבעים את מעמדו הגאו-חברתי הנמוך של המקום, יתרמו לפיתוח המקום, לתחושת החיבור והשייכות של אנשים אליו וליכולת שלהם להסביר אותה.

שאלת השיפוד

- מה יוצר את היחס שלי למקום בו אני חי?

מפת דרכים

- על הפער בין המקומי לאורח אהוד בנאי, 'טבריה', זה המקום, כתר, תל-אביב, תשע"ב, עמ' 51-52
- המקום שלי הכי טוב כי הוא שלי תרגום, בראשית רבה (ילנא) לד, טו
- להרגיש קרח מכאן ומכאן בבלי, סוטה מו, ע"ב-מו, ע"א
- צריך להיות מקומי כדי להבין למה ואיך חכם יוסף חיים, בן יהוידע, חלק ד, סוטה דף מז, ישועה בן דוד סאלם, ירושלים, תרנ"ח, עמ' לט
- ניצול לרעה של חן המקום על יושביו חכם יאשיהו פינטו, מאור עיניים, סוטה ט, סעיף קיט, רפאל חיים מאיטליה, מנטובה, תק"ג, עמ'

כט

הסיפור של הדף

א. על הפער בין המקומי לאורח במקור הראשון מתאר אהוד בנאי מפגש מזדמן עם תושבת טבריה, במהלך ביקור שלו בעיר. דבריה של תושבת העיר חושפים את היעדר הגאווה שהיא חשה כלפי העיר בה היא חיה. התחושות העולות מתוך השיחה מאפשרות להציף את יחסם של אנשים החיים בפריפריה למקום מגוריהם.

ב. המקום שלי הכי טוב, כי הוא שלי המקור השני, מתוך בראשית רבא, מביא בפנינו, שוב, שיחה המתקיימת בטבריה, הזירה נשאר דומה אך מעמדה של העיר טבריה משתנה, היא הופכת מפריפריה למרכז. המשוחחים הם רבי שמעון בן לקיש ושני נשים ממקום הנקרא מזגא, מקום קטן ולא נחשב. נשים אלה, בשונה מהאישה בסיפור הקודם, אוהבות את העיר בה הן מתגוררות, ריש לקיש מביע פליאה על יחסן של הנשים לעיר מגוריהן ומבין שיחן מקום בעיני יושביו, תובנה שמזמינה פרשנויות שונות.

ג. להרגיש קרח מכאן ומכאן המקור השלישי, מתוך התלמוד הבבלי, מסביר את התנהגותם של נערים מהעיר יריחו שמתייחסים בזלזול לנביא אלישע לאחר שהמתיק את המים הרעים בעיר. הפער בין המקומיים לבין אנשים חיצוניים שבאים לעזור לכאורה בתפיסת היישוב וטובתו אף מעורר כעס אצל תושבי המקום. המספר בתלמוד, כמו ריש

לקיש בבראשית רבא, מביע תמיהה על יחס החיבה של הנערים לעירם, והפעם אין זה מקום קטן ומרוחק אלא מקום שממית את יושביו.

ד. צריך להיות מקומי בכדאי להבין

במקור הרביעי, רבי יוסף חיים, מציע דרך להסביר את התופעה שאנשים חיים בעיר שאין בה אמצעי מחייה סבירים וראויים, גאים בה, אוהבים אותה ואינם מוכנים שאנשים מבחוץ, חשובים ככל שיהיו יערכו בה שינויים. הבן איש חי טוען, שמציאות חיים קשה עשויה לאפשר כוחות ייחודיים, שאנשים מבחוץ אינם רואים ואילו אנשי המקום המודעים ליתרונות ולחסרונות מוכנים לשלם את המחיר.

ה. ניצול לרעה של חן המקום על יושביו

במקור החמישי והאחרון מציע הרב פינטו דרך נוספת להסביר את 'חן מקום על יושביו'. הרב מסביר שלכל מציאות קשה ניתן למצוא פתרונות מעשיים, כך שיחסם של אנשים למקומם אינו תלוי בקושי. מתוך דבריו של הרב פינטו ניתן להתריע על בעיה שיכולה להתפתח מכך שאנשי המקום אינם מודעים לאפשרות שניתן לנצל את 'חן המקום' לרווחים פרטיים או עסקיים.

מהלכים בדרך

א. על הפער בין המקומי לאורח

אישה מבוגרת עמדה לידי, צעיף צמר על ראשה וסיגריה דלוקה בידה, היא הביטה בי בעיון דקתיים ושאלה אותי אם אני באמת מי שאני ואמרתי לה שנדמה לי שכן.

היא אמרה: "אני לא מאמינה. בטבריה על הבוקר. בגשם. זה רגע שאני לא אשכח כל החיים". אמרתי לה שגם אני לא. הגשם ירד ואנחנו עמדנו תחת הסככה ושוחחנו קצת. שמה ברכה, היא כבר עברה כמה דברים בחיים, אפשר לראות, פנים עם אופי, חרושי קמטים, תקיפים ועדינים. היא שאלה אותי אם אני לבד כאן בעיר, אמרתי לה שכן. היא חייכה והתעניינה אם הכל בסדר או שהתחרפנתי קצת, ואמרתי לה שהכל בסדר.¹

"כן, אבל למה טבריה?" היא רצתה לדעת. יכולתי לספר לה על המסעות שלי בחופשות התיכון עם החברים שלי, על פול האנגלי, על הגג של המסגד, על האימפוטוסים, על השיר שכתבתי פעם "טבריה על מזח - אפשר לראות לנצח..."², אבל אמרתי רק: "אני אוהב לבקר בטבריה".²

היא אמרה שהיא שמחה לשמוע, כי לפעמים נדמה לה שהיא חיה בקצה העולם, באיזה מקום דפוק שלא מעניין אף אחד, ורציתי לספר לה שבגמרא כתוב ששמה טבריה כי הייתה טבורו של עולם, אבל אמרתי: "דווקא אחלה מקום טבריה."³

אהוד בנאי, 'טבריה', זה המקום, כתר, תל-אביב, תשע"ב, עמ' 51-52

תחנה ראשונה: אישה מבוגרת עמדה לידי, צעיף צמר על ראשה וסיגריה דלוקה בידה, היא הביטה בי בעיון דקתיים ושאלה אותי אם אני באמת מי שאני ואמרתי לה שנדמה לי שכן.

היא אמרה: "אני לא מאמינה. בטבריה על הבוקר. בגשם. זה רגע שאני לא אשכח כל החיים". אמרתי לה שגם אני לא. הגשם ירד ואנחנו עמדנו תחת הסככה ושוחחנו קצת. שמה ברכה, היא כבר עברה כמה דברים בחיים, אפשר לראות, פנים עם אופי, חרושי קמטים, תקיפים ועדינים. היא שאלה אותי אם אני לבד כאן בעיר, אמרתי לה שכן. היא חייכה והתעניינה אם הכל בסדר או שהתחרפנתי קצת, ואמרתי לה שהכל בסדר.

קו עצירה: "אמרתי לה שהכל בסדר"

תמרוז עצירה: "אני לא מאמינה. בטבריה על הבוקר. בגשם."

שאלה: מדוע האשה לא מאמינה שהיא רואה את אהוד בנאי?

מסלולים אפשריים: כותב הספר, אהוד בנאי, הוא אישיות ציבורית מוכרת, "סלב". האשה עליה הוא מספר מזהה אותו, ומופתעת מנוכחותו בטבריה, עד כדי שהדבר נראה לה לא הגיוני, אפשר להסביר את הפתעה במספר דרכים:

- הפליאה שלה אינה קשורה לכך ש'סלב' מגיע לטבריה אלא נובעת מהשעה המוקדמת וממוזג האוויר הגשום, נתונים שאולי יגרמו גם למקומיים לא לרצות לשהות ברחובות טבריה.

- האשה מתפלאת על עצם נוכחותו בטבריה מכיוון שטבריה בעיניה, אינו מקום שמישהו מבחוץ יבחר לבוא אליו ובטח אם הוא אישיות מפורסמת.

תחנה שנייה: "כן, אבל למה טבריה?" היא רצתה לדעת. יכולתי לספר לה על המסעות שלי בחופשות התיכון עם החברים שלי, על פול האנגלי, על הגג של המסגד, על האימפוטוסים, על השיר שכתבתי פעם "טבריה על מזח - אפשר לראות לנצח..." , אבל אמרתי רק: "אני אוהב לבקר בטבריה".

קו עצירה: "אני אוהב לבקר בטבריה"

תמרור עצירה: "כן, אבל למה טבריה?"

שאלה: איך בן המקום מרגיש כלפי מבקרים מבחוץ?

מסלולים אפשריים: גם אחרי שבנאי עונה "הכל בסדר" האישה עדיין מופתעת שהוא נמצא בטבריה, מכאן שלא מזג האוויר או השעה המוקדמת הפתיעו אותה אלא עצם זה שאהוד בנאי בחר לבוא לטבריה, לפליאה המתמשכת שלה אפשר לתת כמה הסברים:

- האישה, רואה בטבריה מקום שכוח אל, לא נחשב, נחשל, וכך גם האנשים החיים בטבריה, והיא ביניהם, אנשים מערים מרכזיות, נחשבות ובעלות מעמד מזהים זאת ואינם מעריכים את אנשי הפריפריה.
- האישה המקומית מודעת לדימוי השלילי שיש לטבריה, ביקור של אדם זר שמכריז שהוא אוהב את טבריה מכעיס אותה מכיון שהוא לא מודע לקשיים ולחוסר במשאבים. הוא מתייחס לעיר כאנתרופולוג.
- האישה יודעת שטבריה הוא מקום קטן ורחוק, וקשה לה להבין שאנשים מפורסמים יש להם מה לחפש בה.

תחנה שלישית: היא אמרה שהיא שמחה לשמוע, כי לפעמים נדמה לה שהיא חיה בקצה העולם, באיזה מקום דפוק שלא מעניין אף אחד, ורציתי לספר לה שבגמרא כתוב ששמה טבריה כי הייתה טבורו של עולם, אבל אמרתי: "דווקא אחלה מקום טבריה."

קו ותמרור עצירה: "דווקא אחלה מקום טבריה"

שאלה: כיצד נוצר הפער בין רגשות המבקר ורגשותיה של האשה? כלפי המקום בו היא חיה? ושל האישה בת המקום? בין הרגשתו של המבקר החיצוני לבין הרגשתה של האישה המקומית?

מסלולים אפשריים: אהוד בנאי אוהב את טבריה, האישה לא כל כך. נראה אך טבעי שזה יהיה הפוך, אדם שגדל במקום, יאהב אותו ויהיה גאה בו, ואילו מבקר חיצוני פחות. במקור שלפנינו המקרה הפוך וצריך לבחון כיצד זה נוצר.

- אהוד בנאי אוהב את טבריה בשל זיכרונות שיש לו מהמקום ובשל דברי חכמים שנאמרו עליה, יתכן שאישה לא מייחסת חשיבות לערכים אלה ולכן היא לא יכולה לאהוב את טבריה.
- לאהוד בנאי יש מבט נוסטלגי על טבריה ולכן הוא לא רואה את קשיי היומיום שנובעים אולי מעוני אולי מחוסר מנהיגות מקומית ואילו האישה מוקפת בזה תמיד ולכן אינה יכולה להתרפק על הנוסטלגיה.
- אהוד בנאי אוהב את טבריה כי היא מרחיקה אותו מחיי היומיום ויוצרת לו מציאות אחרת ואילו האישה מרגישה שהיא חיה במקום מרוחק שאינו מאפשר לה לצמוח.

ב. המקום שלי הכי טוב כי הוא שלי

רבי שמעון בן לקיש היה יושב ברחבה אחת של טבריה ועוסק בתורה.¹ יצאו משם שתי נשים, אמרה אחת לחברתה: "ברוך שהוציאנו מן האוויר הגרוע הזה". צעק להן: מהיכן אתן? אמרו לו מ"מזגה",² אמר אנא חכם מן מזגא ואין בה אלא שתי עמודים, אמר ברוך שנתן חן מקום בעיני יושביו.³

תרגום, בראשית רבה (ילנא) לד, טו

תחנה ראשונה: רבי שמעון בן לקיש היה יושב ברחבה אחת של טבריה ועוסק בתורה.

קו ותמרור עצירה: 'ועוסק בתורה'

שאלה: מה ניתן ללמוד על טבריה ממשפט זה?

מסלולים אפשריים: טבריה מהטקסט הקודם, הצטיירה בעינינו כעיר שלא כיף לחיות בה, שהתושבים מופתעים כאשר אנשים, ובמיוחד מפורסמים באים לבקר בה, הטקסט הזה מציע טבריה אחרת

- טבריה היא עיר של לומדי תורה, ואולי הייתה המרכז התורני הגדול של האיזור כולו באותה תקופה.
  - טבריה היא עיר שהתשתית הפיזית שלה מבוססת, יש בה אזורים ציבוריים מפותחים ורחבים.
- צידה לדרך:** רבי שמעון בן לקיש (מכונה גם ריש לקיש) הוא אחד מגדולי הדור השני של אמוראי ארץ ישראל. על פי המקור הוא יושב ועוסק בתורה ברחבה אחת של טבריה. ניתן ללמוד מכאן שטבריה היתה מרכז רוחני חשוב שגדולי המנהיגים הרוחניים שכנו בו.

תחנה שניה: יצאו משם שתי נשים, אמרה אחת לחברתה: "ברוך שהוציאנו מן האוויר הגרוע הזה". צעק להן: מהיכן אתן? אמרו לו מ"מזגה",

קו עצירה: "ברוך שהוציאנו מהאוויר הגרוע הזה"

תמרור עצירה: 'אמרו לו ממוזגא'

שאלה: איך הן מרשות לעצמן לדבר כך על טבריה?

מסלולים אפשריים: צורת הדיבור של הנשים קשה מאד, במיוחד לאור השורה הקודמת בטקסט בה ראינו שטבריה היא עיר חשובה באותה תקופה. כדי לנסות להבין את הגישה שלהם צריך לתת הסבר לביטוי אוויר שמופיע בדבריהם.

- יתכן שהנשים הגיעו מהאזור ההררי שקרוב לטבריה, החום והלחות של טבריה לא נעימה להן, והן רוצות לחזור למזג האוויר לו הן רגילות.
- הנשים מודעות לכך שטבריה היא עיר חשובה, ורבים רבים לומדים בה תורה, אך הן מרגישות שהאוכלוסייה המקומית מתנשאת בשל כך, ולכן האווירה בעיר אינה נעימה לאנשים מבחוץ.
- נשים אלה אינן מודעות לחשיבותה של טבריה, ומשהו באזור המסוים בו היו גרם להן לחוש סלידה.

תחנה שלישית: אמר אנא חכם מן מזגא ואין בה אלא שתי עמודים, אמר ברוך שנתן חן מקום בעיני יושביו.

קו ותמרור עצירה: "ברוך שנתן חן מקום בעיני יושביו"

שאלה: למה דווקא "חן" מקום על יושביו?

מסלולים אפשריים: רבי שמעון בן לקיש מופתע ששתי נשים אלו מעדיפות את 'מזגא' על טבריה. הוא מבין שמקום מוצא חן בעיני יושביו בדרך שזר לא יבין. הוא קורא לדרך זו 'חן', מילה שניתן להבין במספר צורות

- חן איננו מתאר מאפיינים חיצוניים כמו בניינים, כיכרות וגנים אלא הוא מתאר את הקשר של האדם למקום בו הוא גדל וחי.
- חן מקום על יושביו, מתאר תחושה פנימית, חיבה לא מוסברת או רציונלית.
- חן מקום הוא הקשר למקום בשל האנשים החיים בו, בני המשפחה השכנים, אנשים מיוחדים שהאדם גדל איתם מרגיש טוב איתם ואוהב אותם.
- חן מקום הוא תחושת השייכות, האדם מרגיש שייך למקום בו הוא חי יותר מאשר למקום אחר למרות שהמקום האחר יפה, גדול ויש בו יותר תורה.

ג. להרגיש קרח מכאן ומכאן

ויעל משם בית אל והוא עולה בדרך ונערים קטנים יצאו מן העיר ויתקלסו בו ויאמרו לו עלה קרח עלה קרח, (מלכים ב', ב, כג) אמרו לו: עלה שהקרחת עלינו את המקום¹...

ויאמרו אנשי העיר אל אלישע הנה נא מושב העיר טוב כאשר אדוני רואה (מלכים ב' ב, יט) וגומר - וכי מאחר שהמים רעים וארץ משכלת, אלא מה טובתה? אמר רבי חנין: חן מקום על יושביו².

בבלי, סוטה מו, ע"ב-מז, ע"א

תחנה ראשונה: ויעל משם בית אל והוא עולה בדרך ונערים קטנים יצאו מן העיר ויתקלסו בו ויאמרו לו עלה קרח עלה קרח, (מלכים ב', ב, כג) אמרו לו: עלה שהקרחת עלינו את המקום¹...

קו ותמרור עצירה: "עלה שהקרחת עלינו את המקום"

שאלה: על מה כועסים הנערים?

מסלולים אפשריים: בסיפור המקראי, נראות קריאותיהם של הנערים "עלה קרח" כהתגרות ולעג למראהו של אלישע, התנהגות מפתיעה לאור העובדה שאלישע ריפא את המים הרעים בעיר מגוריהם. התלמוד מסביר, שהנערים האשימו את אלישע שבהמתקת המים הוא גרם לעיר להיות קרחת, אפשר להבין את דברי התלמוד בכמה מובנים:

- הכעס של הנערים הוא תוצאה של רגשות אשמה קשים, עד עכשיו הם חשבו שלא ניתן לרפא את המים, ואהבו את העיר כמו שהיא, עכשיו, משהבינו שלא פעלו מספיק למען עירם הם מוצפים ברגשי אשמה.
- הנערים כועסים שאלישע האמין לבני הנביאים, שאולי אינם מקומיים ושהמים רעים, ולא התייעץ עם אנשי המקום, לבדוק את דברי בני הנביאים.
- הנערים כועסים על אלישע, שביצע את הנס ועלה לבית אל בלי לבדוק את ההשלכות של ריפוי המים על תושבי המקום.

צידה לדרך: מקור זה, והשניים שאחריו, עוסקים במפגש של אלישע הנביא עם אנשי יריחו שמתואר בספר מלכים ב' פרק ב'. הסיפור מתחיל בנס שמחולל בנס שמחולל אלישע לאנשי יריחו ונגמר בכך שאלישע גורם לדובים לצאת מהיער ולפגוע בנערים המתקלסים בו. הפרשנים נדרשים לתת הסבר למעשה של הנערים כדי לנסות להבין את תגובתו של אלישע.

שני החלקים של המקור לקוחים מתוך דיון ארוך באלישע הנביא בתלמוד. החלק הראשון לקוח מתחילתו של הדיון ואילו המקור השני לקוח מתוך סופו של הדיון.

תחנה שניה: ויאמרו אנשי העיר אל אלישע הנה נא מושב העיר טוב כאשר אדוני רואה (מלכים ב' ב, יט) וגומר - וכי מאחר שהמים רעים וארץ משכלת, אלא מה טובתה? אמר רבי חנין: חן מקום על יושביו.

קו ותמרוז עצירה: "חן מקום על יושביו"

שאלה: האם אנשי העיר לא מעוניינים בשיפור מצבם?

מסלולים אפשריים: התלמוד מציג סתירה בדבריהם של אנשי יריחו. דרכו של רבי חנין ליישב את הסתירה, יוצרת תחושה של השלמה עם המצב הקשה ושל חוסר עניין לתקן זאת. הבנת הביטוי חן מקום על יושביו יכולה להיות המפתח להבנת דבריהם של אנשי יריחו.

- אנשי העיר מודעים ליתרונות ולחסרונות של המקום בו הם גרים, ההכרה בחסרונות אינה ממעיטה מערך היתרונות ואינה מקטינה את הרצון לתקן.
- חן מקום על יושביו מבטא אהבה לעיר שאינה תלויה בדבר, כלומר יכולת לאהוב מקום למרות חסרונותיו.
- אנשי יריחו אוהבים את עירם, וההצבעה על הקשיים מעידה על רצונם ליצור שינוי מתוך רגשות האהבה.

ד. צריך להיות מקומי כדי להבין למה ואיך

נראה לי בסיעתא דשמיא, נשא המקום חן בעיני יושביו מצד אחר, אף על פי שהיו המים רעים.¹

והיינו כיון שהיו רעים שאין ראויים לשתייה, ימצא שם מים רבים לזרעים ולאילנות, כי אלו טובים להשקות מהם אילנות, ואם כן יש טובה במקום ההוא מצד פרי העץ ופרי האדמה, שיוציאו פירות טובים מחמת ריבוי המים, אין הולך מהם לשתייה כלל אלא כולם יהיו לצורך האדמה, ואנשיה שהיו מוכרחים לקנות ממקום אחר אף על גב שבזה הוצאתם מרובה, עם כל זה יש להם טובה מצד אחר שהפירות אשר שם הם בריאים ושמנים ויפים, וגם רבים, מחמת ריבוי המים.²

ובזה יובן שאמרו לו הקרחת עלינו את המקום, כי עתה שכל אדם ובהמה שותים מן המים שבעיר, נתמעטו המים בה בהשקאת הזרעים, שאין להם מים רבים להשקות את האדמה, ובה ימצא קרחת במקום ההוא של זרעים ואילנות, שנשאר המקום יבש מעשות פרי, מחמת מיעוט המים, שאין בהם כדי סיפוק בהרווחה.³

חכם יוסף חיים, בן יהודע, חלק ד, סוטה דף מז, ישועה בן דוד סאלם, ירושלים, תרנ"ח, עמ' לט

תחנה ראשונה: נראה לי בסיעתא דשמיא, נשא המקום חן בעיני יושביו מצד אחר, אף על פי שהיו המים רעים.

והיינו כיון שהיו רעים שאין ראויים לשתייה, ימצא שם מים רבים לזרעים ולאילנות, כי אלו טובים להשקות מהם אילנות, ואם כן יש טובה במקום ההוא מצד פרי העץ ופרי האדמה, שיוציאו פירות טובים מחמת ריבוי המים, אין הולך מהם לשתייה כלל אלא כולם יהיו לצורך האדמה, ואנשיה שהיו מוכרחים לקנות ממקום אחר אף על גב שבזה הוצאתם מרובה, עם כל זה יש להם טובה מצד אחר שהפירות אשר שם הם בריאים ושמנים ויפים, וגם רבים, מחמת ריבוי המים.

קו עצירה: "מחמת ריבוי המים"

תמרוו עצירה: "נשא המקום חן בעיני יושביו מצד אחר"

שאלה: מהו הצד האחר שמציע רבי יוסף חיים?

מסלולים אפשריים: הרב יוסף חיים טוען שהגדרת מצב כלשהו כ'מים רעים' וארץ משכלת' נובעת מנקודת המבט של המגדיר. במקרה הזה אנשי יריחו תיארו את המצב בפני אלישע, והוא, שבא מבחוץ, חושב שמצב זה דורש שינוי מיידי. נקודת המבט של ה'מושיע' הבא מבחוץ יכולה להיות מושפעת מגורמים שונים:

- המושיע החיצוני אינו מבין שריבוי העצים והפירות, מחמת ריבוי המים, זהו הכוח של בני המקום, ולכן הוא מרגיש שמחובתו לעזור להם שיהיו להם מים טובים.
- המושיע החיצוני יודע, שבני המקום מוכנים לחיות עם המציאות של 'מים רעים' מכיוון שהם טובים להם במקום אחר, אך הוא רוצה לכפות על בני המקום את הערכים שהוא מאמין בהם.
- המושיע החיצוני מתרגם את הפשטות של בני המקום כחוסר רציונליות, ולכן הוא לא מעלה בדעתו לבחון האם ישנה תועלת אחרת מהמים, ברור הרי שאנשים פשוטים אלה אינם מרחיקים לכת במחשבתם.

צידה לדרך: רבי יוסף חיים מבגדאד (1834–1909) היה מגדולי האחרונים, דמות מרתקת ששילבה בתוכה את כל הממדים האפשריים של יצירה, עשייה והנהגה בתחומי היהדות: הלכה, קבלה, שירה, ויכולת דרשנות וירטואוזית. הוא הנהיג את קהילת בגדד במשך 50 שנה עד יום מותו והתאים את כתביו ודרשותיו לכל שכבות הציבור. רבי יוסף חיים כתב למעלה מ-100 חיבורים אך רק 53 מהם יצאו לאור. חיבורים אלו עוסקים בכל מקצועות התורה ומשקפים את ידיעותיו הרבות במדע, ברפואה, באסטרונומיה, בפיזיקה ובכלכלה. כמו כן מתגלה בקיאותו הרבה בספריהם של כל גדולי ישראל. ספרו המפורסם ביותר הוא "בן איש חי" ולרוב הוא מכונה בשם זה.

תחנה שנייה: ובזה יובן שאמרו לו הקרחת עלינו את המקום, כי עתה שכל אדם ובהמה שותים מן המים שבעיר, נתמעטו המים בה בהשקאת הזרעים, שאין להם מים רבים להשקות את האדמה, ובזה ימצא קרחות במקום ההוא של זרעים ואילנות, שנשאר המקום יבש מעשות פרי, מחמת מיעוט המים, שאין בהם כדי סיפוק בהרווחה.

קו עצירה: "שאין בהם כדי סיפוק בהרווחה"

תמרוו עצירה: "נשאר המקום יבש מעשות פרי"

שאלה: מה איבדו אנשי העיר בעקבות שינוי המים על ידי אלישע?

מסלולים אפשריים: ניתן לראות את הפירות עליהם מדבר הרב יוסף חיים כמטאפורה לייחודיות של המקום, התערבות חיצונית, פטרונית שאינה רואה את הפירות המקומיים יכולה לגרום לאיבוד שלהם. כל קהילה יכולה לאבד דברים אחרים.

- קהילה מקומית יכולה להפסיד את המנהגים שלה שעוברת במסורת במשך דורות. איבוד המנהגים עלול לפגוע בתחושת השייכות, והדימוי העצמי ואולי ליצור תחושת ריקנות.
- קהילה מקומית יכולה לאבד את הערבות ההדדית הקיימת בתוכה, ערבות שאינה תלויה ביכולת הכלכלית של המקום.

ה. ניצול לרעה של חן המקום על יושביו

ולעניות דעתי נראה ליישב פשטיה המקרא שלהיות שהיו כמה בני אדם מביאין מים ממקום אחר בשכר, נמצא מושב העיר טוב בשתיית מים ממקום אחר¹. ואעפ"י שהמים של העיר היו רעים דיינו אלו שתו מהם שהיתה הארץ משכלת, אבל מכיון שהביאו מים לשתות ממקום אחר היה מושב הארץ טוב ואין מות ומשכלת².

והוא מתייחס לדרשת רבותינו זיכרונם לברכה שזהו ויתקלסו בו ויאמרו עלה קרח שהקרחת עלינו המקום לקפח פרנסתנו שהייתה בהבאת המים³

חכם יאשיהו פינטו, מאור עיניים, סוטה ט, סעיף קיט, רפאל חיים מאיטליה, מנטובה, תק"ג, עמ' כט

תחנה ראשונה: ולעניות דעתי נראה ליישב פשטיה המקרא שלהיות שהיו בני אדם מביאין מים ממקום אחר בשכר, נמצא מושב העיר טוב בשתיית מים ממקום אחר.

קו ותמרוז עזירה: "נמצא מושב העיר טוב בשתיית מים ממקום אחר"

שאלה: מה מרוויחים אלו שמביאים מים ממקום אחר?

מסלולים אפשריים: הרב פינטו טוען שאנשי יריחו לא סבלו ממחסור במי שתיה, מכיוון שהובאו מים טובים ממקום אחר. ניתן להסיק מדברי הרב פינטו שיש מישהו מקומי או חיצוני, שהרוויח מכך שיש בעיר מים רעים.

- אלה שמרוויחים מכך שהמים נשארים רעים, הם עובדי הרשות המקומית, הם יודעים שברגע שירפאו המים הם יישארו חסרי עבודה. הם אינם מעוניינים לחפש פתרון לבעיה.
- הבאת מים טובים מחוץ לעיר דורשת, שאיבה, שינוע וחלוקה של המים, עבודות שניתן להרוויח מהם כסף רב, האנשים או החברות שעושים עבודות אלה מרוויחים כסף רב.
- המנהיגים המקומיים יוצרים לעצמם מערכת של קשרים מחוץ לעיר בעזרת התשלום שהם נותנים עבור המים המיובאים ולכן אינם מעוניינים לפתור את הבעיה.

תחנה שניה: ואעפ"י שהמים של העיר היו רעים דיינו אלו שתו מהם שהיתה הארץ משכלת, אבל מכיון שהביאו מים לשתות ממקום אחר היה מושב הארץ טוב ואין מות ומשכלת.

קו עזירה: "ואין מות ומשכלת"

תמרוז עזירה: "דיינו אלו שתו מהם"

שאלה: איזו מציאות יוצרת התלות של אנשי יריחו בהבאת מי שתיה ממקור חיצוני?

מסלולים אפשריים: אנשי יריחו מודעים לכך שהמים שלהם רעים, והם אינם נוגעים בהם, הם מייבאים מים מבחוץ וזה ממלא את הצרכים שלהם. הבאת המים מבחוץ עלולה ליצור יחסי תלות בין הספקים לבין המקבלים שיש להם השלכות על העיר ותושביה.

- תושבי העיר יודעים לתת פתרון לקושי אובייקטיבי שהם נמצאים בו ולכן מערכת היחסים ביניהם לבין ספקי המים היא מערכת יחסים שבין נותן שרות ללקוח ואינה יוצרת תלות.
- תושבי המקום תלויים בספקי המים ביצירת התחושה שהכל בסדר, תלות כזו עלולה לפגוע בפיתוח כוחות מקומיים לחיזוק המקום.
- אספקת המים החיצונית מקבעת את הפער בין אנשי המקום לבין מקומות אחרים, בעלי משאבים פנימיים, לעולם הם חשבו אלה שצריכים לייבא מים.

תחנה שלישית: והוא מתייחס לדרשת רבותינו זיכרונם לברכה שזהו ויתקלסו בו ויאמרו עלה קרח שהקרחת עלינו המקום לקפח פרנסתנו שהייתה בהבאת המים.

קו עזירה: "בהבאת המים"

תמרוז עזירה: "לקפח פרנסתנו שהייתה בהבאת המים"

שאלה: כציד ניתן להתמודד עם טענתם של הנפגעים מהמתקת המים?

- במידה ואנשים אלה הם עובדים שכירים, המנהיגות המקומית צריכה לדאוג להם לחלופה כדי שלא ישארו בלי פרנסה.
- במידה והמרוויחים הם בעלי הון חיצוניים או פנימיים שמגדילים את הונם על חשבון תושבי המקום אין צורך להתחשב בהם כלל, וצריך לעצור את העושק שהם עושקים את הציבור.

- במידה והנהגים הם המנהיגות המקומית שמועלת בתפקידה, יש למצוא כל דרך למצוא לה תחליף גם אם היא חיצונית באופן זמני.